

Josef Černý

O. S. Vetti – moravský Mezzofanti

- Odkud, pane faráři?
- Byl jsem si v Němcích pro poštu. Dostal jsem od Ottů z Prahy k přeložení nějaký portugalský román.
- Vy umíte i portugalsky?
- Ne, neumím.
- Tak to musíte vrátit.
- Ale ne, naučím se a přeložím jim to.

Sto let starý rozhovor. Zaznamenal ho mladý křepický učitel Antonín Coufalík. Cítíme z něj údiv a obdiv. Člověk, s nímž tento rozhovor zapředl, byl totiž znám svou ohromující znalostí celé řady cizích jazyků. Navlékal si je jako korálky do sbírky. Je ještě v Evropě nějaký jazyk? Sem s ním, ať se ho mohu naučit! Pan farář Alois Koudelka, rodák z Kyjova, tehdy působící v Nikolčicích.

„Překládal jsem a překládám dosud ze všech řečí evropských písemnictví majících, jakož i z orientálních: gruzínštiny, arménštiny a turečtiny,“ napsal ve svém životopise pro nikolčickou kroniku v r. 1934. V té době uvádí, že vydal přes třicet knih a po časopisech (Květy, Hlas, Den, Lidové listy aj.) ...“leží ještě za třicet knih, a to tlustých“. Ale mylil se. Neměl to dobře spočítané. Ve skutečnosti měl tehdy na svědomí už kolem sedmdesáti vydaných titulů a další překlady asi v padesáti různých časopisech už nikdo nikdy přesně nespočítá.

Po časopiseckém debutu, jímž byl překlad z italštiny (Květy 1881), se do dvou let objevily v tisku překlady z angličtiny, francouzštiny a španělštiny. Do konce osmdesátých let pak z dánštiny, nizozemštiny, švédštiny a ruštiny. V devadesátých letech přidal portugalštinu, polštinu, chorvatštinu, slovinštinu, finštinu, norštinu, maďarštinu, novořečtinu a islandštinu. Na začátku 20. století přibýly překlady z bulharštiny, ukrajinštiny, arménštiny, litevštiny a lotyštiny. V průběhu 1. světové války pak překládal z estonštiny, turečtiny, gruzínštiny, rumunštiny a katalánštiny. Spolu s němčinou dosáhl počet jazyků, z nichž Alois Koudelka překládal, počtu dvaceti sedmi. Jako kněz pochopitelně ovládal i latinu, starořečtinu a zřejmě i hebrejštinu. Lákala ho japonština, ale na tu se už nedostalo.

Alois Koudelka spolupracoval s celou řadou nakladatelství a vydavatelství, byl tak říkajíc na rozhraní. Nejčastěji vydával v Brně u tehdejší Papežské tiskárny, v Praze u Ottů, Šimáčka a Svobody, v Olomouci u Prombergera. Kromě překladů byl pilným autorem poznámek a přehledů z oboru světového písemnictví, uveřejňovaných ponejvíce v Hlídce literární. Znal se s Čechem, Vrchlickým a byl dobrým přítelem Viléma Mrštíka.

Používal celé řady pseudonymů. Pokud používal své pravé jméno, pak pouze ve zkratce s přídomkem odvozeným od svého rodiště či působiště: A.K. Kyjovský, Nikolčický, Pracký, Rovečfinský. Někdy své příjmení překládal do cizích jazyků: Pakulas (koudel - lotyšsky), Chdzudz (arménsky), Stuppila (latinsky). Příležitostně pseudonymy Al. Bláhový, A. Kakomoiros (řecky nešťastný), Aídios Diorisménos (řecky věčně omezený), Ch. V. Syn (chudé vdovy syn) a další svědčí o tom, že nebyl zrovna životním optimistou. Pseudonym Hito znamená japonsky někdo.

Ovšem v naprosté většině případů se podepisoval O. S. Vetti, v kterémžto jméně je ukryt název bučovického spolku Osvěta, na jehož činnosti se A. Koudelka významně podílel. K tomu se vztahu je úsměvná historka, kterou ve svých vzpomínkách uvádí. V Brně ho vyhledal opravdový nositel jména Vetti a zjišťoval, zdali nejsou příbuzní.

Curriculum vitae nechme vyprávět jeho samotného:

„Narodil jsem se 18. 11. 1861 v Kyjově jako syn Františka Koudelky, lezce uhelných dolů knížete Salma, a Marie Anny, rozené Ježkové. Obecnou školu a dvě třídy německého gymnázia jsem vychodil v Kyjově u piaristů. Po přeložení otcově do Polské Ostravy pro chorobu (za vážného) studoval jsem v Brně I. slovanské gymnázium...“

Dále vyjmenovává své profesory a dodává, že „..... všichni prosluli nejen jako výteční učitelé, ale i jako slovutní pracovníci na poli písemnictví. Po skončení gymnázia věnoval jsem se studiu bohosloví v Brně, kde...hudebník Chmelíček ve mně zálibu pro cizí řeči, již jsem si přinesl

už z gymnázia, teprve roznítil a vznětu tomu od té doby jsem věren po všechna léta.

Po vysvěcení v Hrádku u Znojma (pro mládí nemohl jsem býti vysvěcen i přes papežskou dispens současně se svými spolužáky) působil jsem rok v Hrádku, v Bučovicích, v Kobylí, odtud povolán za výpomocného katechetu na I. českou reálku na Křenové a současně do redakce Hlasu. Kvůli ovdovělé matce hlásil jsem se - přes zrazování představených - za faráře do Rovečného, po třech letech do Nikolčic a po šestnácti letech do Prace, kdež jsem pobyl celých 26 let. Pro silné revma odešel jsem v září r. 1933 do penze a ubytoval se v Augustiniu (brněnský útulek pro přestarlé kněze - pozn. autora).

Bez sebechvály získal jsem si ve všech svých působitích lásky farníků, a to i jiných konfesí (Rovečín, Nikolčice), k čemuž asi přispěla má činnost literární...

Poloslepý a zchromlý Alois Koudelka dožil v Augustiniu a zemřel 9. 12. 1942. Byl pochován na ústředním hřbitově v Brně.

Předmětem jeho překladatelského zájmu byly především romány, novely a soubory povídek, včetně detektivek. Nelze říci, že by měl příliš šťastnou ruku - nepodařilo se mu pro naši čtenářskou obec objevit větší počet světových velikánů. Koneckonců - plnil objednávky nakladatelů a vycházel vsříc svým přátelům v zahraničí, s nimiž si hojně dopisoval. Jeho překlady jsou však kultivované, vykazují smysl pro hutný, lidový výraz. Jeho hlavní význam dnes spočívá v tom, že k nám uváděl díla literatur z méně známých, mladých literárních oblastí, které stály až dosud mimo hlavní směr evropského kulturního zájmu (Řecko, Finsko, Arménie, Gruzie, Turecko, Lotyšsko, Estonsko aj.). Tam je jeho jméno v odborných kruzích často dodnes udržováno v paměti.

V listopadu 1941 navštívil osmdesátiletého starce v jeho kněžském útulku novinář Rudolf Fejfuša. Jubilant si postěžoval, že už nemůže číst a že už šest let nepouští svou světničku. Ale působil prý dojmem vyrovnaného, svým způsobem šťastného člověka. Ze záznamu jejich rozhovoru uvádíme (otázky novináře kráceny):

Jak jste se ty cizí jazyky učil?

Obr. 1 – Alois Koudelka, kresba: J. Černý

Učil jsem se pořád. Ráno před mší, u oběda, na dlouhých procházkách odpoledne i večer, na polích i v lese, dlouho do noci. A metodu? Nejdřív jsem se vždycky hleděl naučit gramatiku, potom jsem se naučil slovník, potom vazbu slov a vět a už jsem se pustil do překládání. Někdy to bylo ovšem velmi těžké. Tak například jsem si musel sám sestavit islandsko - český slovník, a to přes islandsko - dánský slovník. Nebo jsem si sám sepsal gruzínskou mluvnici. Většinou mi pomáhali cizí spisovatelé a nakladatelé tím, že mi poslali nějakou knihu, z které se dalo cizí řeči nejlépe učit. Ovšem musím se přiznat, že nevím, jak bych se byl těmi řečmi domluvil, avšak pro překlady mi to stačilo.

Měl jste asi dost velké výdaje?

Podívejte, co těch knížek tady mám. A ještě to není všechno. Ještě dvě takové velké skříňe jsou dole ve sklepě a před nějakým časem jsem daroval knihy jednomu studentskému katolickému ústavu. Přijeli si pro to s vozíkem. Mohu říci, že v těch knihách je dobrých 200 000 korun.... Co bych s těmi penězi dělal. Byl jsem na venkově, nic jsem nepotřeboval, karty jsem nehrál, a tak jsem kupoval knížky.

Kolik vám překlady vynášely

Ale kdepak! Někdy mi nějaký nakladatel nebo redaktor něco poslal, avšak většinou nic. Až jednou jsem potkal v Brně svého kamaráda ze školy, spisovatele Jana Herbena, který mou práci sledoval, a ten se mě ptal, zda mě pořádně platí. Když jsem řekl, že ne, tak mě huboval, že se mám o to hlásit, že si to za mne nakladatelé a redaktoři strkají do kapsy. Ale já jsem o ty peníze nestál..."

* * *

To je tedy obrázek člověka, který před stoletím a ještě hodně později patřil k populárním a obdivovaným osobnostem. Zaslouží si, aby se o něm vědělo i dnes.

Iva Slaninová

Vladimír Pokorný (1922–1989)

21. července uplynulo 10 let od úmrtí podivínského rodáka akademika profesora RNDr. Vladimíra Pokorného, DrSc. Hlavní náplní jeho života byla věda, konkrétně paleontologie (věda o vývoji tvorstva na Zemi). Jeden její obor – mikropaleontologie zaujal Vladimíra Pokorného natolik, že se v něm stal absolutní jedničkou, autoritou známou po celém světě. Byl profesorem zoopaleontologie a vedoucím katedry paleontologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Narodil se dne 12. června 1922 v Podivíně, kde absolvoval i základní školu. V letech 1933–41 navštěvoval Státní reformní reálné gymnázium v Břeclavi a v Hodoníně. Jeho studia přerušila Druhá světová válka a uzavření vysokých škol. V té době pracoval v laboratořích naftových dolů v Hodoníně, kde svůj zájem o paleontologii dále rozvíjel a publikoval první práce, které zaujaly Dr. Radima Kettnera, profesora geologických věd na Karlově Univerzitě. Prof. Kettner viděl ve Vladimírovi nadaného studenta, kterého chtěl mít ve svém pracovním týmu. Proto se po válce po otevření vysokých škol v roce 1945 Vladimír Pokorný zapsal na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde studoval geologické vědy, zejména paleontologii. V roce 1948 ukončil studia a po obhájení disertační práce získal titul doktora přírodních věd

Seznam pramenů a literatury:

- Fejfuša, R., 1941: Český Mezzofanti. Lidové noviny, 19. 1. 1941
 Jurák, M., 1992: Devatero vyprávění. Židlochovice, s.131
 Kloupar, F.: Kronika obce Nikolčic
 Lexikon české literatury 2/II. Praha, 1993

Poznámka:

1. Podle italského polyglota kardinála Mezzofantiho, který mluvil 29 jazyky a rozuměl 58 řečem

(RNDr.) a místo asistenta na tehdejší Geologicko-paleontologickém ústavu Univerzity Karlovy. Tak zahájil svou práci vysokoškolského pedagoga. V roce 1950 se stal odborným asistentem, v roce 1953 docentem pro obor mikropaleontologie a v roce 1961 řádným profesorem zoopaleontologie. Přednášel tato témata: „Úvod do paleontologie“, „Evoluce a taxonomie z hlediska paleontologie“ a „Mikropaleontologie“. Vypracoval učebnici „Základy zoologické mikropaleontologie“, která vyšla také v angličtině a němčině a stala se základní učebnicí mikropaleontologie ve světě. Z katedry paleontologie, jejímž byl vedoucím, udělal přední pracoviště tohoto druhu ve světě. Proto k němu byli posíláni studenti i graduovaní vědci ze zahraničí.

Současně s pedagogickou prací pokračoval i v práci vědecké. V roce 1957 dosáhl hodnosti kandidáta geologických věd (CSc.) a v roce 1964 hodnosti doktora geologických věd (DrSc.). Od r. 1962 byl členem vědeckého kolegia geologie a geografie Československé akademie věd (ČSAV) a v letech 1970 - 1977 byl jeho předsedou. V roce 1973 byl zvolen členem korespondentem ČSAV a v roce 1977 dosáhl hodnosti nejvyšší, stal se akademikem ČSAV. Od roku 1978 zastával funkci místopředsedy ČSAV. Byl předsedou Ediční rady ČSAV a externím ředitelem Geologického ústavu ČSAV.

Obr. 1 – Vladimír Pokorný (1922–1989)

Paleontologie je obor, se kterým se v jeho podstatě často nesetkáváme, ale který nám usnadňuje a dnes už i umožňuje život. Zabývá se studiem fosilií (zkamenělé organismy). Mikropaleontologie studuje zkameněliny tak drobné, že jsou patrné jen pod mikroskopem (mikrofosilie). Určitý druh mikrofosilií určuje stáří geologických vrstev. Mikropaleontolog může na základě druhového složení mikrofosilií získat mnoho informací cenných pro geologickou praxi - např. zda a ve které vrstvě je přítomna ropa nebo zemní plyn. Vladimír Pokorný nebyl ve svých znalostech ořetován pouze na geologické vědy, měl aktuální přehled i o biologii a genetice. To mu umožnilo zavádět nové metody i nové pohledy do studia mikrofosilií. Intenzivně se zabýval evoluční problematikou, studiem biologických, morfologických a genetických aspektů mikrofosilií. Používal matematické a statistické metody. Paleontologii chápal nejen jako vědu geologickou, ale také vědu biologickou a prosazoval v té době tak opomíjenou spolupráci jednotlivých vědních oborů. Těmito přístupy převodl dosavadní studium mikropaleontologie na jiný, kvalitativně mnohem vyšší stupeň. Objevil zcela nové vývojové trendy, nové vlastnosti a vztahy mezi organismy. Objasněním evolučních zákonitostí, systematiky, ekologie a jiných aspektů umožňuje mikropaleontologie při vrtných pracích ušetřit milionové částky.

Vladimír Pokorný publikoval celkem 250 vědeckých prací, ve kterých

popsal desítky nových rodů a druhů a zavedl jejich nové systematické dělení. Svou výzkumnou činnost zahájil již v mládí, v místech důvěrně známých. Zaměřil se na studium jihomoravského a západoslovenského neogénu a na uložení panonu v okolí Hodonína. Později své výzkumy rozšířil na panon celé Vídeňské pánve. Výsledky jeho prací byly použity při vyhodnocování vrst na přírodní uhlovodíky. Věnoval se rovněž studiu ždánické a pouzdřanské jednotky v okolí Hustopečí, Mikulova, Slavkova a Bučovic. Těžištěm jeho paleontologických výzkumů byly lasturnatci (*Ostracoda*) a dírkovci (*Foraminifera*), skupiny drobných, ale pro paleontologii velmi významných koryšů. Vladimír Pokorný byl jako světově uznávaný odborník pozván do USA, aby pracoval na ostrakodech galapážského souostroví a ostrova Kuby. Při práci v Americe popsal nový rod *Radimella*, nazvaný na počest akademika Radima Kettnera a nový rod *Havanardia*.

Vladimíra Pokorného jsem jako svého strýce poznala osobně. Byl pro mne vzorem člověka neobyčejně nadaného, cílevědomého, ale především člověka skromného s velmi mírným a přívětivým vystupováním. Byl nesmírně pracovitý a svou práci nepřerušoval ani o dovolené, kterou trávil většinou v rodném Podivíně. A to byla pro mne příležitost nahlédnout do tajů paleontologie, ale i vědecké práce obecně. Přes den se věnoval sbírání vzorků (různé jílky) v okolí Podivína, jejich promývání a vybírání mikrofosilií z výplavů. Ty nejdrobnější částčky jsme pozorovali pod mikroskopem a zkameněliny ve vzorcích jsme zakreslovali a určovali. Odpoledne a večer věnoval studiu a sepisování publikací.

Akademik Pokorný věnoval celý svůj život práci - vědeckému bádání, pedagogické činnosti a organizaci vědecké práce. Dosáhl výsledků, kterými se navždy zapsal do dějin světové paleontologie. Ani nemoc, již dlouho vzdoroval, nepřerušila jeho práci. Zemřel obklopen spoustou odborných článků, které ještě do poslední chvíle studoval a oponoval.

Dne 22. května 1992 byla k výročí nedožitých 70-tých narozenin Vladimíru Pokornému v Podivíně na domě, ve kterém trávil dětství a mládí a do kterého se vždy rád vracel, odhalena pamětní deska.

Ivan Petrželka

Obnovitel mikulovského zámku

(památce Ing. arch. Otakara Oplatka, 1907–1985)

Odkud naši vzpomínku na ing. arch. Otakara Oplatka začít? Měla by totiž alespoň zčásti přiblížit osobnost tohoto brněnského architekta – skutečně tvůrčího umělce, převážně zastánce funkcionalismu. Oplatkova osobnost unikala a dodnes uniká odborným profilovým studiím, což se pochopitelně kříží s rozsahem a významem jeho projektantské činnosti, a to včetně rekonstrukce památkových objektů. Toto opomíjení brněnských tvůrců je vlastně příznačné pro moravské prostředí, které tak krátkozřivě po vzniku Československa prosazovalo v různých uměleckých oblastech pouze z celostátního pohledu osvědčená jména.

Ptal jsem se, odkud začít tento drobný pohled na profil Otakara Oplatka. Jistě je třeba do něj započíst onen podmanivý přírodní terén jižní Moravy okolo Mikulova, který září vápencovými útvary a monumentálním vrcholem ditrichštejnského zámku, jenž plynule navazuje na nevelké mikulovské městské centrum. Po skončení druhé světové války se však ten pyšný mikulovský zámek proměnil takřka v rozvaliny, orámované vnějším zdivem, obkružujícím popel, zbylý ze slavných a bohatých interiérů. Prvotřídní stavební památka přešla do svobodného Československa ne v ruinách věku, ale v ruinách lidského zla a zloby. Dávno minulost zlikvidoval moment nenávisti.

V takovém stavu poznal tuto památku také Otakar Oplatek, kterého válečná zloba oslovila a inspirovala k zachráně a rekonstrukci. Vypálený mikulovský zámek na moravsko - rakouském pomezí, v stálém dohledu sousedů, byl v době totality takřka odsouzen k zániku. Zachovaný čestný dvůr, předzámčí a zámecká knihovna však nemohly zůstat osamoceny. Základním momentem obnovy zámku bylo Oplatkově prosazení rekonstrukce, a tím i jeho zpětné začlenění do přírodní krajinné celistvosti. Ale než došlo k rozhodnutí o jeho generální obnově, stále hrozila možnost rozhodnutí tehdejších úřadů o jeho likvidaci. Otakar Oplatek dokázal prosadit zámeckou

rekonstrukci, a tím následně i navrácení zámku do krajinného panorámatu. Před další devastací zámeckou budovu uchránilo její zastřešení, takže následný detailní projekt obnovy nebylo už možné nerealizovat. Proto také je panoramatický pohled na Mikulov opět kompletní, proto se museli rakouští sousedé vzdát tíše připravované myšlenky, že si nevážíme kulturního dědictví.

Tak tedy následně a hlubší devastaci objektu zabránilo jeho zastřešení a postupná realizace citlivého projektu brněnského architekta. Mnohé z detailů projektu jsou ještě dnes doplňovány, i když autor projektu už nemůže dohlížet na kvalitu realizace. Předběhněme Oplatkovy životní a umělecké projektantské osudy a podtrhněme, že Otakar Oplatek se zcela sžil s mikulovským zámekem a vlastním Mikulovem, kde našel plnou podporu svého úsilí u akademického malíře Rudolfa Gajdoše, u stavitele Rudolfa Vodičky a monsign. Františka Drábka. Ti všichni se stali Oplatkovými mikulovskými přáteli a schvalovali a podporovali projekční záměry. Vzpomínám jen, co stálo umu a práce prosadit obnovení fresky v sále předků (někteří z tehdejších mocipánů by si tam přáli mít traktory a podobně) a prosazení umělecko – kulturní tradice tohoto zámeckého klenotu. Na zrekonstruování jeho stavu se ovšem nepodíleli jen místní kulturní činitelé, ale všichni ti přemnozí pracovníci brněnského družstva Stavba.

Ing. arch. Otakar Oplatek přistupoval k obnově mikulovského zámku jako zkušený památkář. Po skončení druhé světové války v letech 1946 až 1948 proměnil haugwitzovský zámek v Náměšti nad Oslavou v reprezentační moravské sídlo presidenta republiky dr. Edvarda Beneše. Obě Oplatkovy památkové rekonstrukce zachovaly styllost doby jejich vzniku s přihlédnutím k normám jejich užívání ve 20. století.

Odborně se připravoval O. Oplatek studiem architektury na Českém vysokém technickém učení v Brně, kde v letech

1932 a 1933 působil na fakultě architektury jako asistent prof. Jiřího Krohy. V letech 1934 až 1938 byl projektantem v ateliéru akad. arch. Jindřicha Kumpošta, odkud v r. 1939 zaujal posici referenta – architekta, urbanisty, vedoucího oddělení územního plánování v Brně u státních orgánů a ve Studijním a plánovacím ústavu v Brně. V letech 1958 až 1975 byl vedoucím a hlavním architektem Stavoprojektu.

Z realizovaných Oplatkových staveb uvedme v chronologickém sledu např. přístavbu brněnské Nové radnice (1932), První moravskou spořitelnu na Jánské ulici a vše, co projektově souviselo s tímto objektem (1937), Českou ošetrovatelskou školu se stanicí první pomoci na nám. 28. října (1942), rekonstrukci zámku v Náměšti nad Oslavou (1946–1948), Dům řádových sester na tř. Obránců míru (1947), tiskařské podniky Melantrich na Olomoucké ul. (1948), rozšíření brněnského výstaviště (1956), Janáčkovo divadlo (1958–1965), úpravu Špilberku pro účely města (1956), ústřední sportoviště za Lužánkami (1967–1979).

Samostatnou projekční kapitolu v práci Oplatkově napsal Mikulov. V roce 1947 až 1949 byla provedena úprava podzámčí pro společenské účely města, následovala generální úprava mikulovského zámku, potom úprava sektoru města mezi nádražím a Husovou ulicí (1953–1954), doplněná přestavbou památkových objektů na Vídeňské ulici (1958). Z Oplatkových soutěžních projektů se zmiňme alespoň o projektu na nerealizovaný Osvětový dům s knihovnou v Brně v prostoru za hotelem Slavie (1938), připravované projekty na koncertní sál v Domě umění v Brně (1960), na divadlo v Pardubicích (1962), návrh na novostavbu opery v Bělehradě (1971) apod.

K projektantské činnosti je nutné připočíst rovnocenně Oplatkovy kresby, akvarely či plastiky. Jako každý tvůrčí umělec doplnil O. Oplatek své projekční, urbanistické i památkové práce odbornými statěmi, jimiž též bylo v odborném tisku sledováno jeho působení.

Tento stručný pohled na rozsáhlou činnost ing. arch. Otakara Oplatka přibližuje osobnost, která se tak významně zasloužila o Mikulov a jeho okolí. Vždyť i další generace se budou stále setkávat s prací této architektonické osobnosti.

Dva synové ing. arch. Oplatka následovali ve své profesi otce. Obě, Petr (1941) i Jiří (1944), působí jako architekti už několik let ve Švýcarsku. Staršího z nich jsem požádal o vzpomínku na vztah jeho otce k Mikulovu.

Petr Oplatek:

O otci a Mikulovu

... sestupující zatáčka k Pobořelcím, průjezd městečkem po kočičích hlavách, přechod na hladší dláždění a kolem rybníka (to se již začala vynořovat Pálava jako hrbet bílé velryby v šedomodré dálce), potom první sklepy u Mušova (účel oprýskaných domků vražených do stráně jsem tenkrát vůbec nechápal), most přes Dyji a vzápětí inundační most na místě nynější bráze. Mírně vzhůru ke Spálené hospodě a najeďnou, z výškového zlomu staré tereziánské silnice, vpravo na bílé skále podlouhlé těleso zámku (tenkrát beze střeš a věže), vpravo bílá polokoule Kopečku s vybrocením do špičky kostelíka a v kotlině přímo před očima kouzelné městečko Mikulov. S píváním cíle, ke kterému vede dlouhá jižní cesta. Tak se mi asi musela jevit moje první Mikulovská cesta (viděno trochu dnešními očima), na kterou mne otec – doma to byl tatka – vzal někdy začátkem padesátých let. Tehdy již nějaký rok dojížděl do Mikulova coby projektant obnovy zničeného zámku na pravidelné kontrolní dny a autorský dozor. Páteční návštěvy městečka začaly někdy koncem čtyřicátých let a protáhly se přes celá léta padesátá až do počátku let šedesátých. Během té doby jsem měl to štěstí, že jsem si mohl ještě párkrát s otcem tuto cestu zopakovat – a opakuji ji podnes.

V té době (1947) otec dokončil rekonstrukci Náměštského zámku, který se měl stát moravským sídlem prezidenta Beneše. Období jeho činnosti v Náměšti, zvláště pro náš dlouhodobý rodinný pobyt na zámku v roce 1947, tvoří základní materiál mých nejranějších vzpomínek, nebo snad lépe řečeno pradojmů. Obrovské nevšední místnosti, postele se záclonami, tlusté staré knihy, narovnané až do stropu kolem velkého krbu, arkádové nádvoří a na něm jezdí tatka na koloběžce (v obleku), fuchsie před branou do zámku, francouzská zahrada a kamenná kašna s mrtvým ježkem, a pak přechod do volné

obory s daňky a kamennou zdí. Sněhové závěje a jarní vody, prodírající se pod nimi, koně zapřažené do saní a lov na kačeny, co tatínek netrefil ani jednu. Svíčka zapálená po půlnoci, obeň v krbu, divné stíny na stěnách...

Piši o těchto náměštiských praobrázcích, protože spolu s pozdějšími, mikulovskými prostory, barvami a vlněmi patří k mé (a jistě i bratrově) prvotní dětské vybavenosti vzpomínkami a vjemy. Vjemy ze starých míst, k jejichž dlouhému vývoji v čase otec v té době připojoval další kapitoly.

Když tedy po válce vznikl Spolek pro obnovu mikulovského zámku, zcela a záměrně zničeného ustupující německou armádou, pověřil otce vypracováním projektu postupné obnovy historického objektu (snad to bylo někdy kolem roku 1948), začala maminka zamykat skleněné dveře do obývacího pokoje. Zde se totiž otec každý den po návratu ze zaměstnání – pracoval tehdy na Odboru územního plánování při Zemském úřadě, později při KNV – rozložil na jídelním stole, určeném pro rodinné slavnostní stolování, se svou rysovací deskou, dřevěným příložníkem, starou rysovací soupravou, která dodnes existuje a má snad už antikvární cenu, dřevěnými trojúhelníky a ostatními náležitostmi a s popelníkem. Večer co večer pak trávil mezi krásnými plány prastaré usedlosti na skále, s neschetnými rolemi papíru a s ještě větším počtem vykouřených cigaret. Každý den do půlnoci a déle. Pro nás, zbývající část rodiny, byl otec po dlouhé týdny a měsíce pouze ozářeným obdélníkem skleněných dveří, v jejichž blízkosti bylo nutno zachovat klid. Za dne, kdy bylo možno občas proniknout do zakázaného území a chvíli okukovat záhadné plány, rozložené po stole, kanapi a zemi, voněly trojúhelníky, rysovací pero, měřítka i kružítko cigaretovým tabákem. To byla vůně otce. Někdy, zřídka, byl vyblášen den otevřených dveří (v sobotu nebo v neděli). Potom si mohl člověk kleknout na židli, opřít se opatrně lokty o nějaké prázdnější místo na stole (přesto se ale někdy napíchnout na rysovaček) a chvíli pozorovat, jak na papíře vzniká mikulovský zámek. Někdy bylo povoleno ostržnout plány, nebo dokonce opatrně vodovými barvami a malým štětečkem vybarvovat šedě, červeně a žlutě tlusté zámecké zdi.

Postupem doby se naše jídelna – pracovní – začala mikulovsky tematizovat. Stěny se začaly zaplnovat grafikou a obrazy od mistra Gajdoše, většinou mikulovské motivy, ale také zajímavý celkový pohled na Znojmo. Ze stěny hleděl sádrový odlitek barokního andělíčka, sejmутý z kašny na mikulovském náměstí. (Tento odlitek visí nyní u nás doma a patří k cenným rodinným náležitostem.) Jako poslední příspěvek k mikulovskému tématu přibyla koncem 50. let tatínkova perspektiva Sálu předků, do které Rudolf Gajdoš umaloval svůj návrh fresky pro tento sál. Pamatuji se, že jsem jednou otci jako vánoční dárek kreslil tužkou nově vznikající zámekovou věž. Tato grafika ale na stěny jídelny nepřišla.

Jednou za čtrnáct dní, v pátek, se konaly pravidelné kontrolní a autorské výjezdy na zámek, na kterých jsem občas, deseti- až patnáctiletý školák, vybavený pátečním volnem ve škole, mohl otce doprovázet. A při každé návštěvě to stejné kouzlo přibližující se Pálaui, grafika vinic, nejasné přísliby vzdáleností v kuďrnatých dálkách. A náhle – vpravo – zámek. Autobus zastavoval na náměstí, odkud vedla dlouhá stoupající serpentína k bráně a starým břečtanem porostlé věži. První bromady cibulí, kbelíky s vápnem, trámy připravené na vztyčení nových krovů – vlně stavby. Kontrolní den začal. Otec, který prolézal všechny ty bromady suti, obcházel propadlé části krovu, šplhal se po lešeníh naboru a dolů, mezi obořelými krovu a později mezi bělavými, novým dřevem vonícími střešními trámy, byl vždy oblečen v obleku, s kravatou a na hlavě mu seděl pečlivě zformovaný klobouk, který si občas, při zdolávání obtížnějších překážek, přidržoval rukou. Rekonstrukce probíhala etapovitě, takže některé trakty zámku vyblížely ještě jako beznadějně zříceniny, některé byly již vyčištěny a pracovali zde zedníci a tesaři, někde dál šukatěři. Otec zvládal stavební ruch a blomoz svým burácivým basem, často s řemeslníky diskutoval o díle. Myslím, že to s ním nebývalo lehké. Pamatuji se, že jsme jednou doma malovali byt třikrát po sobě, než se dostavil pro tašku uspokojující výsledek. Byl totiž architekt – stavitel klasického ražení, rozuměl materiálům a technologiím, vyžadoval dobře provedené detaily.

Pochůzky bývaly dlouhé. Pro mne to bylo dobrodružné putování dlouhým

sledem prostorů, mezi starými tlustými zdmi, tajemnými temnými otvory ve střepech (tam asi byla blodomorna!), a potom najednou průhledy nahoru k nebi, kde se proti modré obloze již rýsovaly čerstvé trámy nového krovu, na kterých balancovali tesaři se sekyrkami za pasem. Pamatuji si, že jednou otce během pochůzky stavbou zavolali do velké ještě polorozbořené komnaty. Při vyvážení hromadnutí našli velká nepoškozená bílá a – jak říkali – barokní kamna. Všichni měli radost.

Pochůzka zámek, pomalu vyhrabávaným ze sutě a popela, na které otce většinou doprovázel pan stavitel Vodička, končila odpoledne. Po parku na náměstí bylo ale nutno ještě rychle zajít buď do sgrafitového domu na rohu náměstí, který se rekonstruoval, nebo do zemědělské (vinařské) školy, kde rovněž vládla čilá stavební činnost. Spolu se stavitel Vodičkou a ostatními se otec staral o zdánlivý průběh rekonstrukcí a přestaveb těchto (a možná i dalších) historických objektů ve městě. Napadá mi, že je také autorem urbanistického řešení obytné zástavby v prostoru západního podzámčí. Tyto obytné domy, realizované počátkem 50. let v tehdejších historizujícím stylu „sorele“, tvoří podle mého názoru zcela vydařený obytný soubor na historicky exponovaném místě. (Na jednom ze „sorelákých“ domů bylo vyvedeno sgrafito – asi od Gajdoše –, jehož součástí byl citát z jedné Bezručovy básně: „Miluji Tvé žirné plémě, slčný jihu Moravy“. Otcí se tento citát líbil a často jej dával k dobru.)

Tyto stavby byly tedy nutno na sklonku pracovního dne ještě obejít. A potom se šlo do sklepa. To byla první moje setkání s touto neopakovatelnou jihomoravskou institucí. Tatínek měl v městečku okruh přátel, do kterého patřili zejména pan stavitel Vodička, malíř a grafik Rudolf Gajdoš, pan doktor Rozsýval, pan stavitel Ochotský, probošt Drábek a snad i další. Stavitel Vodička, duše společnosti a jedna z duší poválečné rekonstrukce Mikulova, s mírně zarudlým obličejem a vysokým čelem generála Eisenhouera, malíř Gajdoš – vysoký pán s bílými vlasy, jemného chování, osobnost vyzařující vnitřní klid. V tomto přátelském kruhu (o něco později, když jsem četl knihu „Dobrý člověk ještě žije“ Romaina Rollanda,

jsem si na těch pár přátel vzpomněl) otec své páteční kontrolní dny v Mikulově končil. Sedávalo se střídavě ve sklepech toho či onoho z přátel a ze sklepa se pak vycházelo až na poslední otcův autobus do Brna. Snad dvakrát nebo třikrát mi bylo dopřáno zúčastnit se těchto sezení ve sklepech. Byl to pro mne samozřejmě vrcholný zážitek z celého předchozího dne. Pomalé se vnoření do šere sklenutého prostoru, naplněného vůní vlnka, plísňe a vína, první studená košterka ryzlinku (pro mne naplněná jen z půlky). Otec, většinou uzavřený, v této přátelsky vonné atmosféře vůčiobně roztával. Jeho bobatýrský smích zněl klenbami po počáteční poetické charakteristice bílého vína, natabovaného právě do koštyře – tyto vrcholné výkony poesie jsem nepřestal do dnešních dnů obdivovat. Hovor přátelského kroužku putoval nenuceně od témat pracovních, regionálních přes politiku a něžné pohlavi až k pánu Bohu a do výšin filosofických. Samozřejmě si na obsah tehdejších povídaní nepamatuji, ale jakožto mnohobásný účastník povídání podobných myslím, že mám dobrou představu o dynamice tehdejších hovorů. Když už pak nebylo možno vzlétnout výše, přišly na řadu moravskoslovácké písničky, při jejichž cituplném přednesu otcův charakteristický bas často vystupoval do popředí. Po celou dobu jsem seděl na kraji lavice, ohřívál si v dlani zbytek svého ryzlinku ve sklenici a poslouchal...

Jednou, vzpomínám si, nešlo se do sklepa, ale ke Gajdošům na zahradu ve stráni Svatého kopečku, do altánku. Altánek byl úplně nahoře. Hned za plotem, ve kterém byla vrátka, stála malá kaplička křížové cesty. Bylo léto, stmívalo se, pod námi leželo městečko, naproti se rýsovala silueta zámku. Pan Gajdoš, kterého otec zásadně oslovoval Mistře, z malého sklípku vytahoval láhve traminu. Tenkrát se hovořilo tiše, občas bylo slyšet cvrčky. Vzpomínám si také na stinnou pergolu na dvorku u probošta Drábka. Dvorek byl nalepený na úpatí zámecké zdi a byl z něho krásný pohled v opačném směru – na Svatý kopeček. Také si vybavuji, že už bylo o něco později, Vodičkův, Rudolfův sklep v Klentnici, na jižním svahu pod silnicí. (O mnoho let později, jednoho ledového dne v únoru v roce 1981, jsme byli s otcem opět v Klentnici, na starém

hřbitově. Otec se byl s Rudolfem rozloučit. Tenkrát byla Pálava potažená ledem. Mistr Gajdoš před tím přišel o život při dopravní nehodě v táblé zatáčce silnice, klesající z pálauských svahů do Mikulova.)

Návraty ze sklepních sezení obstálo potom, jak už jsem vzpomínal, autobusové spojení Mikulov - Brno později v noci. Ještě rychle zastávka v Pohořelicích na vyčurání a kávu a pak dál, na Brno. Doma potom, na Hoppově ulici, prodávající vůně sklepa a ryzlinku. Otci se v setrvalující dobré náladě občas zaleskl zlatý přední zub. A když si ještě někdy vlezl do vany (v pátek bývala teplá voda), zaznívalo občas z koupelny: „Hej, při trenčanskéj bráně!“. Taťka byl spokojen.

Díky otci, který nám v dětství svým pracovním angažováním umožnil bohaté a neobvyklé zážitky, mi Mikulov a jeho krajina přirostly k srdci. Dříve jsem dokonce tvrdil, že moji prapředkové tábořili pod Pálavou a k večeri si vyvařovali mamuty. V každém případě jsem ale býval hrdým majitelem úlomku mamutí kosti, kterou jsem dostal při jedné návštěvě rykopávek u Dolních Věstonic a která vždy ve škole kolovala po lavicích, když se probíral pravěk nebo podobné téma. Často jsme s máti a otcem, když už v Mikulově nebyl tak angažován, v sobotu nebo v neděli zavítali do městečka na stará známá místa, po starých známých a kvůli starému i novému vínu.

I v následujících letech, když jsem sám s vlastní rodinou jezdil na opačnou stranu Pavlovských kopců do Dolních

Věstonic ke Ždánským, mne to kouzlo pálauského prostoru, naplněného letním blázněným pulzujícím bmyzu, neopustilo. Vůně a chuť ryzlinku pod habánskými sklenutími, chuť bílého vína, vytažená z hlubokých pálauských spraší, nanesených ve větrném stínu kopců. Mám rád tu krajinu, do které jakoby člověk mohl doputovat teprve po dlouhé cestě. Krajinu, kterou by maloval Cezanne.

Později, než jsme odjeli do nejasných dálek, byli jsme ještě jednou s máti a otcem v mikulovské krajině. Bylo to v létě 1981. Nejprve jsme prošli zámek a potom se zastavili na tradiční oběd „U konšeli“. Po obědě jsme jeli pomalu cestou na Pálavu – z Mikulova do Klentnice. Zastavili jsme u malé bílé skály. Vál teplý, silný vítr, slunce se sklánělo k mikulovskému zámku. Otec si vylezl v modré vlající bundě na kameny a díval se na „svůj“ kraj.

I když k nám potom rodiče často přijížděli na návštěvu právě tou jihomoravskou krajinou a skrze Mikulov, v tomto „jeho“ kraji jsem otce tenkrát viděl naposledy.

* * *

Nechť tedy těchto několik informativních slov o ing. arch. Otakaru Oplatkovi, se živou věcně poetickou vzpomínkou jeho syna Petra, nám nejen přiblíží tuto brněnskou architektonickou osobnost, ale také ji po právu vrátí do kontextu české moderní architektury a urbanismu.

Marta Ondrášková

Jubilující Břeclavan a jeho primáš Jožka Kobzík

„Žijme, milí kamarádi, směle“, první verš staré lidové písně zvolil národopisný soubor Břeclavan jako název slavnostního koncertu, který se uskutečnil na počest 70. narozenin primáse MUDr. Josefa Kobzíka a ke 45. výročí založení Břeclavanu 27. 3. 1999 v Domě kultury v Břeclavi. V programu vystoupili muzikanti, zpěváci a tanečníci několika breclavanských generací i hosté z jiných národopisných oblastí.

Pořad měl vzpomínkový charakter, a tak se u besedního stolu vystřídalo několik pamětníků. S breclavanským kontrášem Jožkou Ščukou ze Staré Břeclavi vzpomínal J. Kobzík na jeho otce, proslulého podlužáckého cimbalistu a spoluzakladatele muziky Břeclavan Josefa Ščuku, s prvním předsedou Břeclavanu, lidovým vypravěčem Josefem Hořčíčkou – šířarem na známý sbor starobřeclavských tetiček.

Dlouholetý přítel souboru, dřívější redaktor brněnského rozhlasu Jaromír Nečas připomněl zahraniční cesty a setkání s emigranty, čímž si Břeclavan i jeho primáš na začátku 80. let vysloužili dočasný zákaz činnosti. Se zpěvákem Lubošem Holým pak oslavenec zavzpomínal na studentská léta a na společné muzikantské působení ve Slováckém křížku v Brně.

Cimbálová muzika Břeclavan vznikla na jaře roku 1954 a první veřejné vystoupení měla v září téhož roku v Janáčkově hudební škole v Břeclavi. Teprve potom se postupně rozšiřovala o další zpěváky, muzikanty a tanečníky z Podluží, až se vytvořil národopisný soubor.

Je přirozené, že Břeclavan ve svém slavnostním koncertu obě uvedené výročí spojil, protože dr. Kobzík je nejen spoluzakladatelem souboru a jeho dlouholetým primášem, ale je vlastně jeho tvůrcem. Více než 40 let určoval jeho cestu: obsah, formu i úroveň. Věnoval Břeclavanu a Podluží většinu svého života, dokázal spojit svůj talent s tvořivou prací a s celoživotní věrností podlužácké lidové tradici.

Vztah k lidové písni, k muzice, k rodnému kraji vštípl mladému Jožkovi, který se narodil a vyrůstal ve Staré Břeclavi, jeho otec, muzikant a sběratel lidových písní, pan řídící Josef Kobzík. Výborně znal nejrůznější varianty lidových písní podle jednotlivých podlužáckých obcí a spolehlivě poznal, která píseň je domácí a která byla přinesena odjinud. Rozsah jeho sběratelské činnosti nebyl nikdy zhodnocen, jeho zápisy písní nebyly nikdy publikovány, ale byly cenným materiálem, z něhož zvláště v počátcích Břeclavanu čerpal jeho syn. Ale nejen zápisy podlužáckých lidových písní zanechal otec Josef Kobzík svému synovi. Předal mu své životní zkušenosti, vytvořil pevné základy pro jeho celoživotní muzikantské působení a vřelý vztah k Podluží. Další muzikantské zkušenosti získal mladý Jožka Kobzík u ředitele břeclavské hudební školy Jana Chovance a v době svých vysokoškolských studií ve Slováckém křížku v Brně. Tam se setkal s řadou osobností slováckého folklóru, které ovlivnily jeho další muzikantský i osobní život. Vždy si velmi cenil toho, že měl možnost učit se od hornířských lidových hudeců, v muzikách primášů Norka a Kubíka, později na něho

silně zapůsobil primáš Slávek Volavý ze Strážnice. Všechny získané zkušenosti potom využil v Břeclavanu. To ho také inspirovalo k myšlence založit v Břeclavi tradici Hudeckých dnů Slávka Volavého. Dnes má tato přehlídka cimbálových muzik Slovácka už patnáctiletou tradici.

Významnou osobností pro Břeclavan a dr. Kobzík byl také legendární slovenský primáš Samko Dudík z Myjavy. Hrával na Podluží už po I. světové válce. Byl přítelem Břeclavanu, s jeho klarinetistou Vlastimilem Kopuletým si léta dopisoval a navštěvoval ho, s břeclavskou muzikou hrával ještě v padesátých a v šedesátých letech.

Je všeobecně známo, že Břeclavan znamená pro kulturní a společenský život Břeclavska velmi mnoho. Podílel se mimo jiné na vytvoření tradice podlužáckých národopisných slavností ve Tvrdonicích, výrazně ovlivnil zájem široké veřejnosti o lidové umění a zvláště folklór. Vždy se snažil být důstojným reprezentantem Podluží i svého mateřského města Břeclavi.

Břeclavan se postupně stal vzorem a měl své následovníky. Zásadní vliv na to měla obrovská koncepční a organizátorská, tvůrčí práce MUDr. Josefa Kobzíka. Břeclavan má v současné kultuře regionu mimořádné postavení. Nejen kvalitou a intenzitou své téměř pětáctiřetileté práce, při níž odvedl na dva tisíce vystoupení a navštívil více než dvě stě míst v naší republice a téměř dvě desítky evropských států, kde na folklórních festivalech získal mnohá ocenění, ale především tím, že byl prvním svého druhu na Břeclavsku. Opíral se především o původní folklór Podluží a na druhé straně na něho zase zpětně působil. Je sice typickým představitelem folklorismu, je to městský soubor nového typu, ovšem v průběhu desetiletí jím prošli zpěváci, muzikanti a tanečníci z celého Podluží i z přilehlých oblastí a zase se tam vraceli, pokračovali často dál v práci v místních slováckých krúžcích.

Velký význam Břeclavanu tkví v tom, že v době jeho vzniku byla hudecká tradice na Podluží přerušena - vládla tu dechovka. Zasluhou dr. Kobzíka to byla právě muzika Břeclavan, která ji oživila. Stala se pak vzorem pro další cimbálové muziky jak na Podluží, tak na hanáckém Slovácku i na Mikulovsku.

V historii Břeclavanu byla období, což se týká hlavně přelomu 70. a 80. let, kdy vysoký stupeň organizovanosti a náročnost společenské objednávky vysoce překračovaly charakteristiku amatérského souboru a reprezentace tu byla na úkor seberealizace jeho členů. 77 akcí v roce 1984 je toho malým dokladem, ale v činnosti Břeclavanu je možno nalézt roky, kdy počet vystoupení přesáhl stovku. Aktivní činnost v takovém souboru bylo dosti tvrdou řeholí.

Na konci 80. a začátkem 90. let prošel soubor Břeclavan generační krizí. Odrazily se tu společenské změny, poklesla jeho aktivita, objevily se komerční tendence. Nebylo to poprvé. Ale Břeclavan našel zatím vždycky vnitřní sílu, s níž překonával problémy i vlastní chyby a nedostatky, a našel ji i tentokrát. Mladý

a životaschopný Břeclavan posílený o řadu odrostlých a pěvecky a tanečně vyspělých členů Břeclavánku se představil breclavské veřejnosti v říjnu 1996 a znovu v květnu 1998 v premiérových koncertech, které prokázaly, že respektuje zdroje, ze kterých, původní soubor vyšel a z nichž při své dlouholeté práci čerpal.

I když cimbálovou muziku Břeclavan v jejím klasickém složení a s primásem Jožkou Kobzíkem už nevidáme a neslyšíme tak často, není to důvod ke smutku, protože Břeclavan žije. Žije nejen v mladém Břeclavanu a v Břeclavánku, ale i v muzikantském stylu cimbálové muziky Jožky Severina a jiných muzik. A ožije vždycky, kdykoliv se jeho členové a jeho četní příznivci při písničce a při muzice společně sejdou.

Obr. – jubilující primáš J. Kobzík s muzikou Břeclavan na slavnostním koncertě